

setembre 1981

SERRA D'OR

MARIA-AURÈLIA CAPMANY,
UNA SENYORA ENTREMALIADA

Jordi Coca

EVOCACIÓ DE MOSSÈN BATLLE

Ricard Pedrals

LES FUNDACIONS A CATALUNYA

Xavier Febrés

nonell.
1910.

passar el dia, empènyer l'any

L'«espiritualitat» a estudi

he observat que, últimament, comencen a adquirir-se entre nosaltres algunes monografies d'història de la religiositat local. I en «religiositat» ara em refereixo, sobretot, no tant als episodis estrictes d'església com als corrents intel·lectuals i populars sorgits al fenomen de la fe —i de la fe cristiana— que s'hi han produït. No és que no hi hagi hagut erudits que s'ocupessin d'aquests temes, i ben benemèritament. Es tracta, però, d'ampliar-los i de profunditzar-los. Si, d'alguna manera, volem arribar a una «història total», no hem de deixar la «història de les idees», que aquí, durant segles, pràcticament només han estat «idees religioses», i per raons òbvies. Nosaltres ens hem deixat endur per certes generalitzacions il·lustres, com aquella del lullisme, filosofia nacional de Catalunya», i com l'altra, també tan *pro domo* de La *radiació catalana* de Torras i Bages. Les coses han estat més complexes i més diverses. Quan Jordi Ventura avançà el panorama d'*Els heretges catalans*, ja ens feia veure com era d'extens el camp pendent d'exploració. La riquesa de matisos no deu ser menor dins l'àrea de l'ortodòxia.

En definitiva, tant se val ortodòxia com heterodòxia: allò que de veres interessa, és una recapitulació final (o provisòria), és el moviment sencer, sempre heterogeni, del funcionament i de la justificació de les creences, la seva traducció docta i la seva pràctica quotidiana, l'homologació i la discrepància amb el que s'esdevenia als Països Catalans, i les connexions amb els fets polítics, econòmics i socials contemporanis. No en descarto les «grans figures», és clar: no n'hem tingut gaires, i, no fos pel «cas Lull», tot podria reduir-se en el millor dels casos, a una *aurea mediocritas* d'anar per casa. Tanmateix, el problema autèntic és l'altre: el de les actituds religioses assumides, teòriques, pastorals o folklòriques, a nivell «normal». I això ha d'investigar a través d'uns materials que ara oblidats —i enyorem-ne els perills—, que esperen qui els apliqui una curiositat sàvia. Els resultats podrien ser passionants. Ho serien fins i tot més enllà de l'àmbit de l'«espiritualitat» d'església. Ho s'ha apuntat, fa poc, que hauríem de

rellegir Ausiàs Marc amb una òptica lullista, en comptes de fer-ho, com tradicionalment, amb els esquemes de l'escolasticisme tomista?

El mal és, em sembla, que cada dia es farà més difícil de trobar gent capaç de treballar-hi. Per fer «història política» o «història econòmica» les dificultats no són tanques. La «història de les idees» demana una preparació diferent, i ja és insòlit de trobar-la a les aules. Avui, ni tan sols els capellans no saben llatí, i cal saber llatí, d'entrada. I, ¿qui podrà rastrejar les serpentes doctrinals del XIII, del XV, del XVII, si no està mínimament avesat a les «doctrines» corresponents? Hi posaré un exemple: la penetració de l'erasmisme als Països Catalans està encara per aclarir. Uns i altres l'hem volguda detectar a base de notícies tangencials —seguint o completant Bataillon—, però, ¿com aclarir-la si no hi ha ningú que tingui la santa paciència de llegir-se els llibres originals dels nostres autors del XVI? La paciència de llegir-los i l'habilitat detectivesca de trobar-hi la pista ideològica. J. M. López Piñero ha apuntat la perduració de l'afecte a Erasme en un grup de metges valencians del XVI avançat o del XVII, quan ja això semblava improbable. Un carmelita espanyol, repassant l'*Espill de ben viure* de Jaume Montanyès, del 1559, hi ha endevinat reminiscències erasmianes... Segurament, hi ha més sorpreses a l'espera. Importants? Doncs sí, i per modestes que siguin.

El mapa de l'«espiritualisme» català medieval, ¿qui sabria establir-lo ara com ara? No tot eren beguins, arnaus-de-vilanova, lullistes, dominicans impertèrrits. Això de la *devotio moderna*, tan suggestiu, compta amb un estudi d'Albert G. Hauf molt instructiu: modèlic. I jo em pregunto: ¿fins a quin punt aquesta trajectòria medieval no es combina amb la implacable inèrcia lulliana i connecta amb els primers símptomes erasmians, concretament a la València de les primeries del XVI? I encara: L'erasmisme fou una «espiritualitat» culta —burgesa— que pretenia incidir en el poble. ¿Hi tenia o no hi tenia res a veure, amb

determinats cenacles capellanescos valencians de l'època? Poc sé d'aquestes peripecies, i sospito que entre Erasme i Molinos hi ha una distància considerable. Malgrat tot, jo no n'eliminaré la contaminació: no dic la «conseqüència», alto! El clima «espiritual» de la València del XVI, ¿en què aboca? Miguel de Molinos, beneficiat d'una parròquia de València, se'n va a Roma amb el quietisme sota l'aixella. I mentrestant hi havia sant Borja. I, ¿com es dissol el lullisme inicial en aquesta confusió? Són interrogants que ahucinen. La «història eclesiàstica» —de les institucions— no n'és absent. Ni l'impacte del Sant Ofici, com és lògic. El laberint exigeix un fil conductor. Com trobar-lo?

I no parlem de l'«espiritualitat» del Barroc, en els convents i en les sagristies, en la pietat del carrer i els sermons de les catedrals. No hi tenen res a veure —o sí?— les polèmiques entre el poder civil i l'eclesiàstic, entre el clero regular i el secular, entre els canonges i els bisbes. ¿Com no m'estaria d'evocar —espectador que sóc— aquell incident en què un senyor capítular de Sogorb, disputant amb el seu Ordinari, arriba a mossegar-li el nas? Ho conta mossèn Porcar, dietarista coctani. Aleshores els tonsurats funcionaven així. ¿I el pas del Barroc a la Il·lustració? El gran prelat del XVIII, als Països Catalans, fou Josep Climent, bisbe de Barcelona. L'acusaren de jansenista, i li amargaren la vida. ¿Era jansenista el doctor Climent? ¿Ho foren Maians, i després Villanueva? Hauríem de replantejar-nos les denominacions: què volia dir, act, ser erasmista, ser protestant, ser quietista, ser jesuïta, ser jansenista... I així, successivament. Perquè, més tard, hi ha Sardà i Salvany i hi ha el pare Claret, i hi ha l'estranya bèstia del pare Corbató. I, de retop, l'anticlericalisme. Tampoc ningú no se n'ha ocupat com cal, de l'anticlericalisme indígena. I l'etnografia habitual de les festes, les processons, els rosaris de l'aurora, les missions, i les cremes de convents i les matances de clergues... Tot això és «espiritualitat». Fins arribar a la grotesca moda de Mounier o de Teilhard, piadosament cancel·lada... Aquesta és la qüestió. — JOAN FUSTER.